

# MODERATERNA BÖR LEVA SOM DE LÄR

PER BILL, ULF KRISTERSSON & HENRIK LANDERHOLM

*Politiska partier förändras över tiden. I moderaterna lever arvet efter 1968 fortfarande kvar. De bör nu ompröva både sig själva och sitt sätt att föra politik. Varje generation har sitt perspektiv.*

**D**et är ett privilegium att ha vänner från politiken i alla åldrar och generationer. För oss är de yngsta inte 20 år fyllda och var inte ens födda vid regeringsskiftet 1976. Å andra sidan är de äldsta så till åren komna att man måste ställa frågan "första eller andra?", när de berättar att något hände strax efter världskriget.

Själva befinner vi oss i en slags mellanålder och förväntas kunna tolka yngre åt äldre och äldre åt yngre. För de yngsta i moderaterna försöker vi förklara att de som är 40-talister och äldre inte bara har lite udda musiksmaak, utan att de framför allt har gjort och upplevt saker i svensk politik som vi yngre knappt kan föreställa oss. Det vet alla som röstade på

---

PER BILL, ULF KRISTERSSON & HENRIK LANDERHOLM är moderata riksdagsledamöter från Uppsala, Stockholm respektive Strängnäs.

moderaterna då partiet hade 11 procent i val och under tio i mätningar. Vid den tiden upplevdes moderater som säkerhetsrisker av vänstern. Socialdemokraterna ville socialisera näringslivet och deras kvinnoförbund trodde på allvar att parabolantenner borde förbjudas. Den tidens motsvarighet till Handels Kenth Pettersson slogs inte för nattstängda 7-eleven-butiker, utan ville lagstifta mot söndagsöppna affärer.

## *Värda djup respekt*

Det här var spåren efter -68, eller "det galna kvartsseket" som Per Ahlmark skulle ha sagt. Om äldre moderater inte tagit striden mot vänstern när den var som mest populär, och stått för liberala och konservativa värden när de var som allra mest obekväma, hade vi yngre moderater inte haft ett relativt stort och modernt parti att arbeta i idag. Men framför allt hade Sverige varit ett sämre land att leva i.

Alla de som inte gjorde det lätta

och bekväma, som inte föll pladask för tidsandan, utan som istället hyllade frihet, ansvar och marknadsekonomi när Birgitta Dahl hyllade Pol Pot, är därför värda djup respekt.

Samtidigt måste vi allt oftare förklara för denna generation att det finns många – ja, för varje dag faktiskt allt fler – som inte upplevt detta. Som möjligen har känt sig politiskt säkra, men aldrig som säkerhetsrisker. Som känner moderaterna som ett av Sveriges största och vanligaste partier. Som tycker att det är minst lika naturligt med en borgerlig regering, som med en socialdemokratisk.

Deras verklighet är annorlunda än den som skapades 1968, men definitivt lika giltig.

De här unga (nåja!) människorna känner inte alltid igen sig i jakten på 68-vänstern. De tycker inte att moderater alltid måste börja varje budskap med ett generalangrepp på socialdemokraterna. De känner inte att tidsandan är emot dem. De är därefter mot formade i en tid då all politik

ifrågasätts. De är fostrade att inte ha övertro på formella auktoriteter. Och de är djupt skeptiska till tvärsäkra politiker och partipolitikens vanligaste floskler. De är naturligtvis inte i någon rimlig mening bättre eller sämre, djupsinnigare eller ytligare, än sina äldre kusiner. Men de delar helt enkelt inte deras erfarenheter och därför inte alla deras värderingar.

Det är inte farligt. Det är spännande.

Moderaterna är nu ett stort och brett parti, som dessutom vill bli större och som därför måste bli bredare. Partiet rymmer många människors erfarenheter, farhågor, fördomar och förhoppningar. Partiet kanske ännu inte består av både bankdirektörer och bankrånare, som Carl Bildt uttryckt det, men inte långt därifrån. Respekt för olikhet och nyfikenhet på andras kunskaper, är vår tids nyckelord för den som vill växa. Att förstå och sätta sig in i andras verklighetsbild är en fundamental förutsättning för att över huvud taget kunna påverka. Den som inte förstår hur det är, kan inte gärna tala om hur det borde vara. Insikt kommer före åsikt.

### **Valresultatet ett nederlag**

Förklaringarna till ett dåligt valresultat är många och klassiska, med "vi har en bra politik, men nådde inte ut med vårt budskap" överst bland flosklerna. Förklaringarna till framgång är nog lika många och korkade, men desto pretentiösare och kanske mindre förhånade. De brukar handla om saker som att "vi sökte stöd för förän-

dring och har nu fått ett tydligt mandat", eller annat som folk normalt inte har en aning om.

Gemensamt för (bort)förklaringarna är nästan alltid att de tar sikte på den korta valrörelsen och valresultatet, snarare än på den långa politiska och opinionsbildande process som lägger hela grunden för vad man alls kan uppnå i en valrörelse. Detta gäller även moderaterna anno 1998.

En populär eftervalsanalys i moderaterna är en blandning av stort och smått, seriöst och oseriöst. Så även nu. Valdebatten – agendan – handlade om "vårdskolaomsorg" och inte om framtid, förändring och tillväxt. Moderaterna gjorde "i teknisk mening" en bra valrörelse, men det räckte inte. Näringslivet svek medan LO satsade miljon efter miljon. Socialdemokraterna attackerade extremt hårt och orättfärdigt. Dessutom var valet egentligen en framgång, om än liten i procent.

En del av detta är säkert sant, men leder knappast till en konstruktiv diskussion om vad som nu borde göras bättre.

Vår första reflektion är att vi helt enkelt måste erkänna att valresultatet är ett nederlag. Inte stort, inte spektakulärt, inte dramatiskt. Men likväl ett nederlag. Moderaterna vann inte regeringsmakten och heller inte nytt stöd bland väljarna. Det är självklart att detta är ett misslyckande. Lika självklart är att misslyckanden kräver nytänkande.

Den statistiska uppgången på en halv procent kan naturligtvis beskri-

vas som liten, men naggande god. Men sanningen är att färre väljare röstade på moderaterna 1998 än 1994. Partiet förlorade i runda tal 40.000 väljare, bland annat genom att en del av dessa gick till soffan. Men att hävda eller antyda att moderaterna borde vara nöjda med resultatet för att själva valrörelsens logistik var bra, eller för att partiet gick fram en aning, är inte främst fel i sak, utan framför allt en oeftertänksam hållning eftersom den inte uppmuntrar till förändring och förbättring.

Vi tror att moderaterna nu behöver en rejäl dos intellektuellt, sakpolitiskt och förhållningsmässigt nytänkande.

### **Långsiktig opinionsbildning avgörande**

Vår andra reflektion gäller frågan om långsiktighet kontra kortsiktighet. Det finns en mental blockering i den moderna och påtagligt mediala politiken som konsekvent uppmuntrar det kortsiktiga. Nästa ekosändning snarare än långsiktig idé- och åsiktsbildning står i fokus. Väl framme i en valrörelse är detta naturligtvis oundvikligt. Alla perspektiv som är längre än några veckor är då irrelevanta. Valresultat – goda som dåliga – förverkligas visserligen under några korta valveckor, men de grundläggs under en mycket längre tid.

Att skylla valresultatet på att debatten i denna valrörelse kom att handla om "fel" frågor, räcker inte som förklaring. Ty många andra klassiska valrörelseproblem närmast lyste med sin frånvaro. Aldrig har väl den kort-

siktigt mediala miljön varit så gynnsam som i denna valrörelse. Aldrig har väl den för oss moderater så centrala skattefrågan varit så stor som i denna valrörelse. Inte på många år har socialdemokraterna företrätts av så ifrågasatta ledare, och aldrig förr har moderaternas ledare varit så respekterad. På ytan fanns det alltså mycket som talade för framgång.

Problemet med den politiska långsiktigheten kan beskrivas i flera steg. Det ena gäller ett om inte förskingrat, så i varje fall något försummat politiskt arv. Det tidiga 80-talets framgångar – inte bara i val, utan också i folklig opinion och förändrade mentaliteter – förklaras ofta som ett resultat av det systemetiska opinionsarbete som började under tidigt 70-tal. Där var moderaterna en – men bara en – part. Det som hände i USA och England, och det som importerades via SAF och andra, var väl så betydelsefullt. Moderaternas roll har säkert överdrivits i efterhand, men den ska ändå inte förringas. Det låg en väldig politisk ansträngning bakom fördubblingen av partiets storlek och den markanta ökningen av partiets betydelse från 1970 till 1979 (eller 1982 om man så vill).

#### ***Frihet som partirekvisita***

Men sedan dess har det stått still. Inte bara i den bokstavliga meningen att partiet inte har lyckats växa på 20 år, utan också därför att det efter det tidiga 80-talets intellektuella framsteg för liberalismen, inte har funnits något större intresse för djupgående

idépolitiska analyser eller meningsbrytningar. "Friheten" förvandlades från att vara en närmast revolutionär – eller i varje fall mycket rebellisk – kraft, till att bli en del av partirekvisitan. Och där har den efterhand kommit att locka allt färre människor. Man kan nog utan att överdriva säga att det var rätt länge sedan moderaternas intellektuellt "var på väg någonstans". Det har spridits en känsla av att moderaterna tänkt färdigt.

*”Partiet kanske ännu inte består av både bankdirektörer och bankrånare, som Carl Bildt uttryckt det, men inte långt därifrån.”*

Därmed riskerar vi att bli en smula självgod och belåtna.

Vänsterns skrala idéutveckling sedan kanslihusögerns tid har säkert gjort sitt till. Moderaterna behöver en vital motståndare. Utan intellektuellt tuggmotstånd blir även högern mentalt lat.

Men även på senare tid märks bristen på långsiktig opinionsbildning. 1991 lyckades vi med det stora projektet att kasta en sönderregerad socialdemokrati ur sadeln. Regeringsprojektet kom att betyda allt för många och mycket för ännu fler. Det blev en tid för politisk leverans. Det blev en tid för att bevisa regeringsdugligheten, vilket behövdes efter

erfarenheterna från 1976 och 1979. Därför blev det i hög grad 70-talets politiska agenda som skulle förverkligas. Inget ont om den: Den skapade skolpeng och fria universitet, befriade radion och TV-n, och tog Sverige in i EU. Dessa projekt blev inte sämre på 90-talet bara för att vi hånades för dem på 70-talet och vann slaget om dem på 80-talet.

Sedan dess har mycket hänt. Ingen skulle idag komma på idén att tacka moderaterna varje gång de ser en reklamspot på TV 4 eller då de sätter sina barn i en fri montessoriförskola. Vi har – i varje fall till del – lyckats med vårt uppsåt att frikoppla detta från politiken, och därmed från oss själva.

#### ***Rekord i mellanvalsframgångar***

Men tiden står inte stilla. Redan under den politiska skördetiden 91-94 borde vi ha tänkt framåt. I än högre grad gäller detta den förra mandatperioden. Den kan man säga mycket om; det är inte minst tankeväckande att moderaterna slog rekord i mellanvalsframgångar, men misslyckades med att förvalta dem till själva valet. Men man kan inte med den bästa viljan i världen säga att det har varit en tid av politiska investeringar; av tålmodigt intellektuellt förnyelsearbete, förändringar av förlegade förhållningssätt, genomförande av nyvunna insikter. Tvärtom har det mesta förblivit vid det gamla; kanske delvis i kraft av förvillande höga opinionsciffror. Här är vi många som har goda

skäl att vara mycket kritiska – inte minst självkritiska.

### **Stäng inte igen partiet**

Om den eftervalsdiskussion som moderaterna nu behöver ska bli konstruktiv och frimodig, snarare än gnällig och introvert, krävs en hel del av oss som deltar.

För det första att vi inte stänger partiet och kallar diskussionen för "intern debatt". Moderaternas angelägenheter är – alltmer – också andras angelägenheter. Allt färre är moderater. Allt fler äger däremot en mental aktie i partiet. Det är inte organisationsformalia som nu behövs, utan att människor som har en mer eller mindre nära relation till moderaterna uppmuntras att bidra till att idéernas styrka och politikens slagkraft blir större. Få partier har så många människor i diasporan som moderaterna. Sett i ett bredare perspektiv är det moderaterna, inte människorna runt partiet, som riskerar att bli mentalt isolerade.

Därmed också sagt att enhetskulturen i moderaterna är partiets kanske främsta fiende. Det måste finnas fler sätt att vara moderat på. Fortfarande är klass- och kulturbarriärerna på tok för höga. Annars skulle inte varje mellanvalsframgång sedan 1982 – 1985, 1991 och 1998 – leda till att människor till slut ges skäl att rösta på ett annat parti. De som identifierar sig med oss röstar redan på moderaterna. Konformiteten, den kulturella och sociala homogeniteten, är svår att diskutera eftersom den tenderar

att bli så personlig. Alla gillar ju människor som är ungefär som de själva. Men i ett parti är detta drag förödande. Tolerans och acceptans för ett bredare spektrum av åsikter måste bli resultatet av denna omprövning. Den överstarka enigheten utåt (och faktiskt också inåt!) var nödvändig under kampen mot vänstern, men riskerar att bli en black om foten på väg in i nästa årtusende. Tvärsäkerhet i detalj är ingen patentlösning för politisk framgång i framtidens politiska klimat. Vi måste tillåta oss själva att det "spretar lite" och att åsikter divergerar, även om det tar emot i det korta perspektivet. Så länge mål och riktning är gemensamma menar vi att vägarna ibland måste tillåtas vara olika.

### **Partier – inte presidenter**

Ett parti är – självklart – mycket mer än en partiledare, men också mycket mer än några ansikten i en valrörelse. Vi har inte presidentval i Sverige. Människor röstar på ett parti vars politiker de möter som grannar, i affären och läser om i lokaltidningen. Om inte alla dessa förmår att skapa ett långsiktigt förtroendekapital kommer folk inte att rösta på dem. Det är en mycket rimlig och sund reaktion.

För det andra krävs en seriös analys och omprövning av det rent politiska innehållet. En riskabel slutsats efter kristdemokraternas succeval, är att det var deras "mjukhet" som ledde dem till framgång. Att de är som moderaterna, med undantaget att de vill

ge mer pengar till vården.

Det är att förringa deras framgång. Få saker tyder på att det är moderat tydlighet och förändringsvilja som gör att vi inte vinner fler. Det räcker med en blick på några moderata kommuner för att se att det inte är allmän pragmatism som skapar framgång. Det var det heller inte i kd:s fall.

Vad de – i varje fall principiellt – kan lära oss är istället att viljan till politisk makt måste vara förankrad i värden som man kan brinna för. Inte på ett löjligt och kindblossande vis – 1968 är trots allt förbi – men på ett värdebaserat vis. Skattesänkningar är alltså inte i första hand bra för att de ger fler skattebetalare som kan ge mer pengar till vården, utan för att det är rätt och riktigt att varje medborgare råder över sig själv. Ordet "frihet" har knappt förekommit i denna valrörelse, inte heller i det moderata valbudskapet. Lärdomen som bör dras från kd:s framgång är alltså snarare vikten av att våga stå för sina värden, än att de skulle ha rätt. Att det sedan ställdes mycket lägre krav på ett litet parti som kd är en annan sak.

### **Mer liberalism**

Att moderaterna skulle behöva mer av "socialkonservatism", som en och annan hävdar, tror vi inte på. Däremot är det utan tvekan så att moderaternas liberala värden måste sträcka sig längre än till vad som är praktiskt och tekniskt möjligt just nu. Och vår väg för förändring och för-

nyelse måste samtidigt söka sina rötter i människors vardag och erfarenheter, där allt inte alls kan eller får omkullkastas över en natt. Liberala värden, och vägar som är rimliga att beträda för fler än internationella IT-konsulter, behövs om vi ska få människor att vilja vara med på färden.

### *Moderaterna måste förnyas*

För det tredje måste skattefrågan ges flera dimensioner och bli en bland flera frågor. Skattesänkningar uppfattades i valrörelsen 1998 som det moderata svaret på alla frågor. Vår argumentation i skattefrågan var dessutom alltför endimensionell. Vi använde tekniska och ekonomiska argument men glömde oftast frihet och rätt. Det moraliska och sociala perspektiven på världens högsta skatter

präglade inte tillräckligt ofta vårt budskap. Den ekonomistiska och enbart rationella attityden kom allt som oftast i förgrunden. Moderaternas skattesänkingsförslag är inte för radikala – snarare tvärtom. Men väljarna upplevde förslagen som en hög tröskel och målet på den andra sidan av denna uppoffring inte som tillräckligt starkt och lockande.

För det fjärde måste moderaterna sluta vara besatta av socialdemokraterna. Allt vi gör och andas kan ofta spåras till vår relation till huvudmotståndaren. Det är verklighetens principiella och praktiska problem snarare än socialdemokratien, som borde styra moderaternas uppgifter och agerande.

Men även moderaterna måste naturligtvis förnyas; varken politik eller

förhållningssätt har förnyats på länge. Det finns ett märkligt drag av "förnyelse för andra" som står i strid med principen att leva som man lär. Ett slags budskap giltigt för alla utom (m). Moderaterna tio år efter den liberala befrielsevägen uppfattas inte längre som annorlunda eller frimodigare, eller som bärare av en alldeles egen och mer pregnant samhällsanalys. Moderaterna är istället ett högst normalt parti som ett par miljoner människor utan vidare kan tänka sig att rösta på, men som mycket få personer känner att de måste rösta på. 1998 gjorde moderaterna ett valresultat som var tio procent bättre än det tidiga 70-talets och tio procent under vad partiet borde ha nått.

Varje generation har sitt perspektiv.